13/09/2022

Ο Άγιος Αριστείδης. Ο εν Αθήναις δι’ αγχόνης τελειωθείς ένθεος φιλόσοφος και φλογερός απολογητής

/ Γνώμες

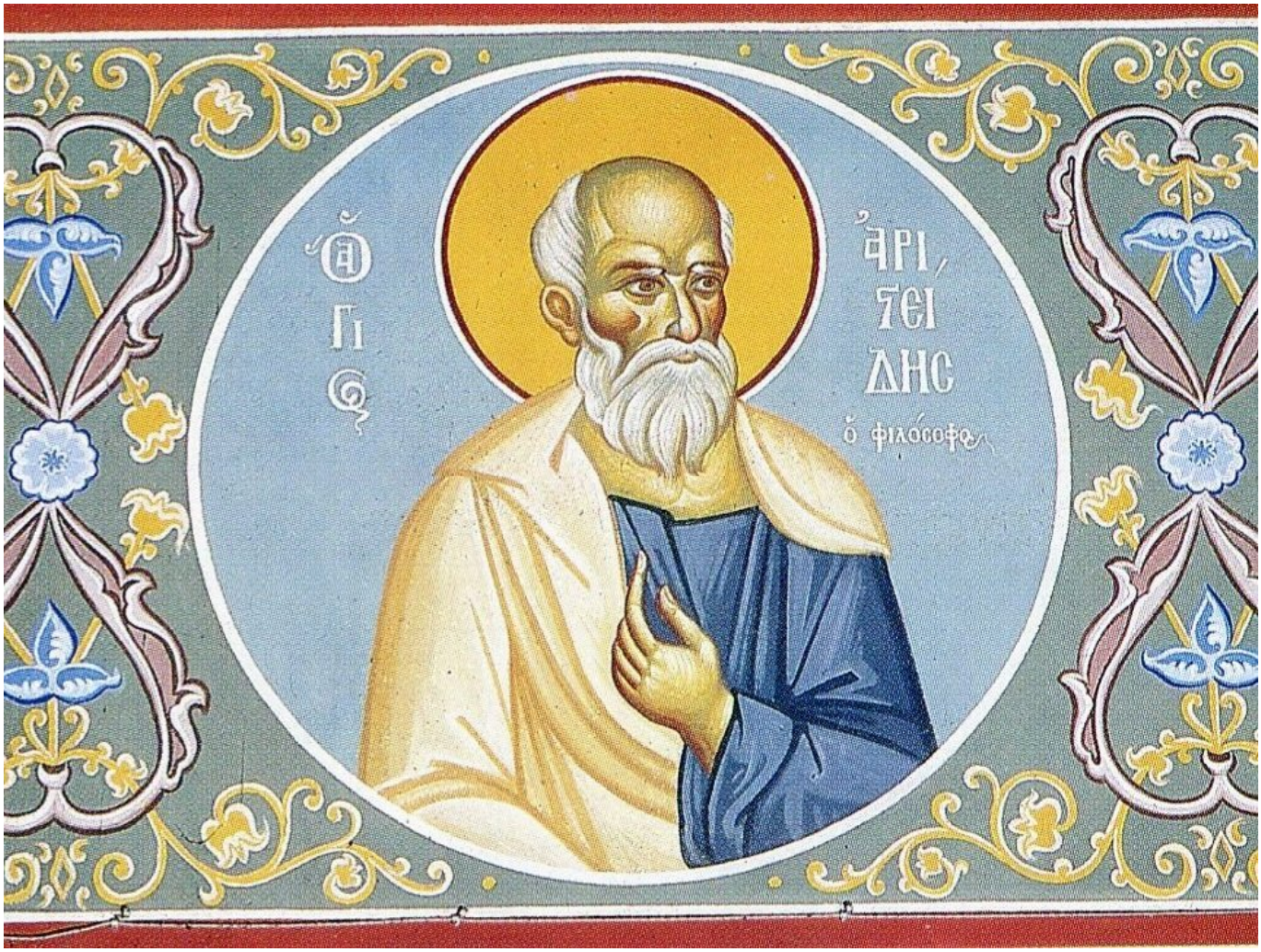

Γράφει ο Αριστείδης Θεοδωρόπουλος, Εκπαιδευτικός

Μέσα στη μακρόχρονη πορεία της ενδόξου ιστορίας της Αποστολικής Εκκλησίας των Αθηνών διέλαμψαν από τους πρώτους κιόλας χριστιανικούς αιώνες φωτεινές και αγιασμένες μορφές που αγωνίστηκαν με σθένος και παρρησία για την κατάρριψη της πλάνης των ειδώλων και τη θεμελίωση της διδασκαλίας του χριστιανισμού.

Ανάμεσα σ’ αυτούς τους φωταυγείς πνευματικούς αστέρες που λαμπρύνουν το

πνευματικό στερέωμα, συναριθμείται και ο «τῷ Χριστῷ προσηνέχθης θυσία ἄμωμος καί ὁλοκάρπωμα θεῖον αἰωρηθείς ἀπηνῶς ἐν ἀγχόνῃ» ηγλαϊσμένος και στεφανηφόρος μάρτυς του Χριστού, άγιος Αριστείδης.Ο επιφανής αυτός Αθηναίος φιλόσοφος αναδείχθηκε φλογερός απολογητής κατά τον 2ο μ.Χ. αιώνα και η Ορθόδοξη Εκκλησία μας τιμά και γεραίρει την ιερά του μνήμη στις 13 Σεπτεμβρίου. Υπήρξε κλεινός γόνος των Αθηνών και θαρραλέος ομολογητής της χριστιανικής πίστεως και κατέστη ευρέως γνωστός στην Εκκλησιαστική Ιστορία και Πατρολογία από την αρχαιότερη σωζόμενη απολογία του υπέρ των διωκομένων χριστιανών που φέρει τον τίτλο «Περί θεοσεβείας».Το αρχαιότερο αυτό απολογητικό σύγγραμμα τον ανέδειξε μάλιστα σε εγκαλλώπισμα και θησαύρισμα μέσα στην ευλογημένη χορεία των διδασκάλων και απολογητών της χριστιανικής πίστεως.

Ο υμνηθείς ως «ωράισμα» της Αποστολικής Εκκλησίας των Αθηνών άγιος Αριστείδης γεννήθηκε και διέλαμψε κατά τον 2ο μ.Χ. αιώνα στην περιώνυμη πόλη των Αθηνών, η οποία υπήρξε ανέκαθεν σπουδαιότατο πολιτιστικό και καλλιτεχνικό κέντρο, αφού συνέβαλε αποφασιστικά στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού πολιτισμού και την ανοδική πορεία του ανθρώπινου πνεύματος. Έμεινε γνωστός με τον τίτλο «ο φιλόσοφος», αφού σπούδασε κλασική φιλοσοφία στην περίφημη Φιλοσοφική Σχολή των Αθηνών. Η πνευματική όμως ακτινοβολία των δύο χαρισματικών και φωτισμένων Αθηναίων ιεραρχών, του αγίου Ιεροθέου και του αγίου Διονυσίου του Αρεοπαγίτου, οι οποίοι κήρυτταν στο περιώνυμο «κλεινόν ἄστυ» Σταυρωθέντα και Αναστάντα Κύριο, σαγήνευσε τον διαπρεπή Αθηναίο φιλόσοφο Αριστείδη σε τέτοιο βαθμό, ώστε εγκολπώθηκε τον Ιησού Χριστό ως τον μόνο αληθινό Θεό, αφού προηγουμένως κατέστη περίδοξος και ευπειθέστατος μαθητής τους. Μάλιστα οι δύο αυτοί επιφανείς και θεόπνευστοι επίσκοποι της πόλεως των Αθηνών μεταλαμπάδευσαν τόσο βαθιά τη χριστιανική πίστη στον μέχρι πρότινος ειδωλολάτρη φιλόσοφο Αριστείδη, ώστε αργότερα αναδείχθηκε ένθερμος υπερασπιστής του χριστιανισμού και του ήθους των χριστιανών, διαπρύσιος κήρυκας του λόγου του Θεού και ακλόνητος στύλος των διωκομένων χριστιανών.

Ο μεταστραφείς στον χριστιανισμό επιφανής Αθηναίος φιλόσοφος συνέβαλε αποφασιστικά και δυναμικά στην εδραίωση και διάδοση του μηνύματος της χριστιανικής αλήθειας στην «κατείδωλον» πόλη των Αθηνών και αγωνίστηκε με τη φλογερή του πίστη και το σθεναρό του φρόνημα σε μία ιδιαίτερα δύσκολη και κρίσιμη εποχή για την πορεία της Εκκλησίας. Άλλωστε ο αγώνας του για την υπεράσπιση της ακραιφνούς χριστιανικής πίστεως και των αιωνίων αληθειών του Ευαγγελίου του Χριστού ήταν ιδιαίτερα επίπονος και επικίνδυνος, αφού οι ειδωλολάτρες έπρεπε να επηρεαστούν θετικά υπέρ της πίστεως στον έναν και αληθινό Θεό και να σταματήσει η ιουδαϊκή αμφισβήτηση έναντι του χριστιανισμού.

Όμως την εποχή αυτή οι σκληροί διωγμοί εναντίον των χριστιανών της Ρώμης, έθεσαν σε μεγάλο κίνδυνο και τους χριστιανούς της Αθήνας που αποτελούσαν μία ολιγάριθμη χριστιανική κοινότητα. Σ’ αυτή την κρίσιμη χρονική στιγμή ο ευγλωττότατος Αθηναίος χριστιανός φιλόσοφος Αριστείδης ανέλαβε με αξιομνημόνευτη παρρησία την υπεράσπιση των διωκομένων χριστιανών. Έτσι αισθανόμενος την ανάγκη να αποκρούσει τις άδικες και αήθεις κατηγορίες που είχαν προσάψει οι ειδωλολάτρες εναντίον των χριστιανών, αλλά και να υπεραμυνθεί της εναρέτου βιοτής τους και της υπεροχής της διδασκαλίας του χριστιανισμού έναντι των άλλων θρησκειών, συνέγραψε την περίφημη απολογία «Περί θεοσεβείας» που αποτελεί και το αρχαιότερο σωζόμενο απολογητικό

κείμενο. Στην απολογία αυτή, η οποία επιδόθηκε στον αυτοκράτορα Αδριανό (117-138) σύμφωνα με τον εκκλησιαστικό ιστορικό Ευσέβιο ή στον διάδοχό του, Αντωνίνο τον Ευσεβή (138-161) σύμφωνα με τη συριακή μετάφραση της απολογίας, καταρρίπτεται η πίστη στους ειδωλολατρικούς θεούς, στηλιτεύεται ο έκλυτος βίος των ειδωλολατρών και προβάλλεται η υπεροχή της χριστιανικής πίστεως.

Το απολογητικό αυτό κείμενο που αποτελεί πνευματικό καρπό της άρτιας γνώσεως του αγίου τόσο στην Αγία Γραφή όσο και στα κυρίαρχα φιλοσοφικά ρεύματα της εποχής του, αποτελείται συνολικά από δέκα επτά κεφάλαια. Στην αρχή προσπαθεί να δημιουργήσει κλίμα ευμενούς επικοινωνίας με τον αυτοκράτορα, αφού ομολογεί ότι ήρθε στον κόσμο «προνοίᾳ Θεοῦ» και αφού παρατήρησε τη γη, τη θάλασσα και τον ήλιο, θαύμασε τη «διακόσμησιν τούτων». Κατόπιν ομολογεί ότι παρατηρώντας «τόν κόσμον καί τά ἐν αὐτῷ πάντα» κατανόησε ότι όλα κινούνται και συγκροτούνται από τον Θεό, αφού «πᾶν τό κινοῦν ἰσχυρότερον τοῦ κινουμένου καί τό διακρατοῦν ἰσχυρότερον τοῦ διακρατουμένου ἐστίν». Γι’ αυτό και ομολογεί ότι ο Θεός εκ της φύσεώς Του είναι ασύλληπτος, αυτογενές είδος, άναρχος, ατελεύτητος, απεριόριστος, άρρητος, ενώ δεν έχει οργή και οργιλότητα, δεν πλανάται και δεν λησμονεί, δεν έχει την ανάγκη θυσίας και σπονδής, αφού όλοι και όλα Τον έχουν απόλυτη ανάγκη.

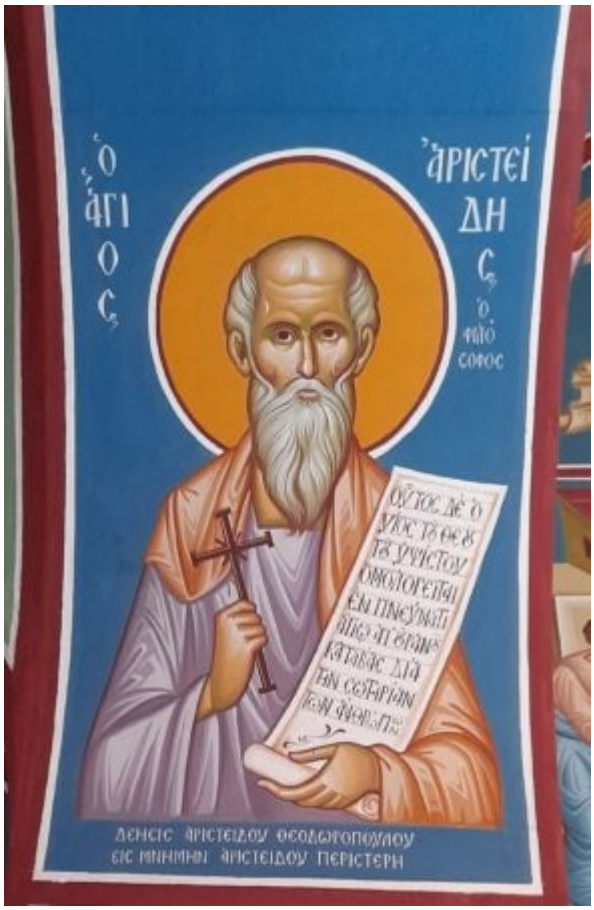

Στη συνέχεια διαιρεί τους ανθρώπους σε τρία γένη ανάλογα με τις θρησκευτικές τους αντιλήψεις. Έτσι υπάρχουν οι Εθνικοί, δηλαδή οι προσκυνητές των ειδωλολατρικών θεών που υποδιαιρούνται σε Χαλδαίους, Έλληνες και Αιγυπτίους, οι Ιουδαίοι και οι Έλληνες. Για τους Χαλδαίους υποστηρίζει ότι έπεσαν σε μεγάλη πλάνη, αφού χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «Πλάνην μεγάλην ἐπλανήθησαν οἱ Χαλδαῖοι ὀπίσω τῶν ἐπιθυμημάτων αὐτῶν, σέβονται γάρ τά φθαρτά στοιχεῖα καί τά νεκρά ἀγάλματα καί οὐκ αἰσθάνονται ταῦτα θεοποιούμενοι». Όμως και οι Έλληνες στηλιτεύονται από τον άγιο Αριστείδη, αφού δεν πιστεύουν στον ένα και αληθινό Θεό, αλλά μένουν προσηλωμένοι στους ψεύτικους ειδωλολατρικούς θεούς του ελληνικού πανθέου με τον έκλυτο βίο τους. Αναφέρει μάλιστα χαρακτηριστικά γι’ αυτούς: «ἐμωράνθησαν χεῖρον τῶν Χαλδαίων, παρεισάγοντες θεούς πολλούς γεγενῆσθαι, τούς μέν ἄρρενας, τάς δέ θηλείας, παντοίων δούλους παθῶν καί παντοδαπῶν δημιουργούς ἀνομημάτων». Μάλιστα η πλάνη των ειδωλολατρικών θεών, τους οποίους οι Έλληνες παρουσιάζουν ως μοιχούς, δολοφόνους, κλέφτες, πατροκτόνους και αδελφοκτόνους, προκάλεσε στην ανθρωπότητα πολέμους, λιμούς, σφαγές και αιχμαλωσίες, γεγονός που αποδεικνύει την έκπτωση των ψεύτικων θεών των Ελλήνων και την αδυναμία επιστροφής τους στον αληθινό Θεό. Ενδεικτικό είναι ότι ο άγιος Αριστείδης παρουσιάζει λεπτομερώς τα στοιχεία εκείνα για κάθε ειδωλολατρικό θεό που αποδεικνύουν την ηθική έκπτωσή του. Μ’ αυτόν τον τρόπο αναδεικνύεται και θεμελιώνεται η ανωτερότητα της διδασκαλίας του χριστιανισμού και η υπεροχή του ήθους των χριστιανών. Αναφορικά με τους Αιγυπτίους επισημαίνει ότι επέδειξαν μεγάλη αφροσύνη, αφού θεοποίησαν και λάτρευσαν τα ζώα: «ἀλλ’ ἔτι καί ἄλογα ζῷα παρεισήγαγον θεούς εἶναι χερσαῖα τε καί ἔνυδρα καί τά φυτά καί βλαστά, καί ἐμιάνθησαν ἐν πάσῃ μανίᾳ καί ἀσελγείᾳ χεῖρον πάντων τῶν ἐθνῶν ἐπί τῆς γῆς». Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει η άποψη του αγίου για τους Έλληνες λογίους και σοφούς, αφού κρίνονται με βάση τους νόμους, τους οποίους αυτοί οι ίδιοι θέσπισαν. Αυτό σημαίνει κατά την άποψη του αγίου ότι εάν οι νόμοι είναι δίκαιοι, τότε οι θεοί που διέπραξαν διάφορα ανομήματα, είναι άδικοι, ενώ εάν οι αμαρτωλές πράξεις τους είναι ορθές, τότε οι νόμοι είναι άδικοι, διότι θεσμοθετήθηκαν εναντίον των θεών. Γι’ αυτό και αυτοί που λατρεύονται ως θεοί από τους Έλληνες, είναι ψεύτικοι: «ταῦτα πάντα τά πολύθεα σεβάσματα πλάνης ἔργα καί ἀπωλείας», ενώ ο αληθινός Θεός είναι Εκείνος που βλέπει, κινεί και δημιουργεί τα πάντα: «οὐ χρή θεούς ὀνομάζειν ὁρατούς καί μή ὁρῶντας˙ ἀλλά τόν ἀόρατον καί πάντα ὁρῶντα καί πάντα δημιουργήσαντα δεῖ Θεόν σέβεσθαι». Για τους Ιουδαίους αναφέρει ότι λατρεύουν τον Θεό και όχι τα έργα Του, αλλά και αυτοί είναι πλανεμένοι, επειδή λατρεύουν αντί του Θεού τους αγγέλους.

Στο τέλος της απολογίας του ο άγιος Αριστείδης αναφέρεται στους χριστιανούς, οι οποίοι «γενεαλογοῦνται ἀπό τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ». Η επιχειρηματολογία του μάλιστα επικεντρώνεται ιδιαίτερα στο ήθος και την αλήθεια των χριστιανών. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί ότι με τον όρο «ἦθος», νοείται η ζωή των χριστιανών ως πραγμάτωση του μηνύματος του Ευαγγελίου του Χριστού, ενώ με τον όρο «ἀλήθεια» νοείται η διδασκαλία της χριστιανικής αλήθειας ως σωτηριώδης λόγος του Χριστού στον κόσμο. Γι’ αυτό και αυτό που λέγεται από το στόμα των χριστιανών που διακρίνονται για την αγάπη, τη δικαιοσύνη, τη σεμνότητα και την αλληλεγγύη τους, είναι θείο, η δε διδασκαλία τους είναι πύλη φωτός. Ο άγιος Αριστείδης προτείνει μάλιστα να σταματήσουν αμέσως οι διωγμοί εναντίον των χριστιανών, όσοι δε αμφισβητούν την ορθότητα της χριστιανικής πίστεως, οφείλουν να μελετήσουν τον λόγο του Θεού μέσα από τα θεόπνευστα κείμενα της Αγίας Γραφής. Άλλωστε, όπως τονίζει ο άγιος, η εχθρική στάση των Ελλήνων απέναντι στους χριστιανούς φανερώνει τη μανιώδη προσπάθεια των πρώτων να καλύψουν και να δικαιολογήσουν τα ανοσιουργήματά τους.

Ο διαρκής και επίπονος αγώνας του αγίου Αριστείδου για την υπεράσπιση του ήθους και της διδασκαλίας των χριστιανών και η ακλόνητη πίστη του στο πάντιμο όνομα του Σταυρωθέντος και Αναστάντος Κυρίου μας προκάλεσαν έντονη δυσφορία και αγανάκτηση στον Ρωμαίο αυτοκράτορα Αδριανό, ο οποίος αποφάσισε

τη δίωξή του. Στον αγώνα του αυτό ο διαπρεπής Αθηναίος φιλόσοφος και απολογητής είχε συμπαραστάτη και συνοδοιπόρο τον Ιησού Χριστό, στον Οποίο αδιάλειπτα προσευχόταν για να αντλήσει δύναμη και να διατηρήσει ακμαίο το αγωνιστικό του φρόνημα. Σύμφωνα μάλιστα με διασωθείσα προφορική παράδοση από τον αείμνηστο Αθηναίο ζωγράφο Αριστείδη Περιστέρη ένα απομονωμένο σπήλαιο στη νοτιοδυτική πλευρά του λόφου του Λυκαβηττού πλησίον του παρακείμενου Ιερού Ναού των Αγίων Ισιδώρων, το οποίο σώζεται μέχρι σήμερα και φέρει το όνομα του ενδόξου Αθηναίου αγίου, αποτέλεσε το ασφαλές πνευματικό του καταφύγιο και την αέναη πηγή δυνάμεως στις δύσκολες στιγμές του αγώνα του.Στον ευλογημένο αυτό χώρο του σπηλαίου τιμάται κατ’έτος πανηγυρικά η μνήμη του.

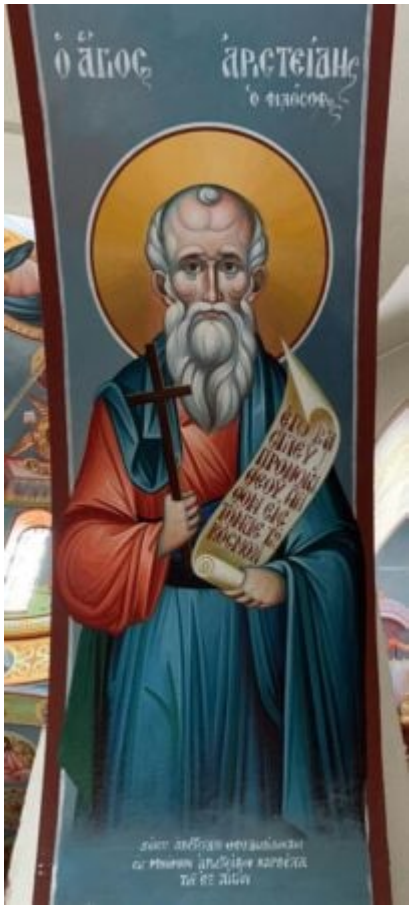

Όμως η ολοένα και αυξανόμενη εχθρική στάση του αυτοκράτορος Αδριανού τον ανάγκασε να μεταβεί στη Ρώμη για να απολογηθεί, αλλά κατόπιν μεταφέρθηκε στην Αθήνα, όπου συνέχισε την ιεραποστολική του δράση ως διαπρύσιος κήρυκας του λόγου του Θεού και θαρραλέος ομολογητής της χριστιανικής πίστεως. Υποβλήθηκε σε πλήθος βασανιστηρίων, αλλά με γενναιότητα και καρτερία τα υπέμεινε, υπερασπιζόμενος με σθένος την ακραιφνή χριστιανική πίστη και τις αιώνιες αλήθειες του Ευαγγελίου του Χριστού. Στο τέλος όμως της επίγειας πορείας του οδηγήθηκε από τους Ρωμαίους στην Αγορά των Αθηνών, όπου αφού τον κρέμασαν, υπέστη τον δι’ αγχόνης μαρτυρικό θάνατο στις 13 Σεπτεμβρίου του

120 ή 134 μ.Χ., που είναι και η ημέρα εορτασμού της πανίερης μνήμης του από την Ορθόδοξη Εκκλησία μας. Η φλογερή πίστη, το ακμαίο αγωνιστικό φρόνημα και η δι’ αγχόνης μαρτυρική του τελείωση υμνούνται και γεραίρονται και μέσα από τα εξαίσια υμνογραφήματα του Μεγάλου Υμνογράφου της των Αλεξανδρέων Εκκλησίας Δρ. Χαραλάμπους Μ. Μπούσια, ο οποίος προς τιμήν του επιφανούς Αθηναίου αγίου έχει ποιήσει Ακολουθία, Παρακλητικό Κανόνα και Χαιρετιστηρίους Οίκους. Αλλά και η ευσέβεια του ορθόδοξου ελληνικού λαού σε συνδυασμό και με το όνομα του αγίου που φέρουν πολυάριθμοι Έλληνες, συντέλεσε στο να ανεγερθούν ιεροί ναοί επ’ ονόματί του, οι οποίοι είναι διάρπαρτοι στην ελληνική επικράτεια. Έτσι ο άγιος Αριστείδης τιμάται στην Κρήτη με έξι ναούς (Ζερβιανά Κισάμου, Ανώγεια και Κυνηγιανά Μυλοποτάμου, Λυγαριά Ηρακλείου, Στύλος Αποκορώνου,Λατζιμάς Ρεθύμνου), στις Κυκλάδες με τρεις ναούς (Φηρά Σαντορίνης και δύο ναοί στην Τήνο,στη Στενή και Πανάχραντος Πόρτου), στη Ρούμελη με δύο ναούς (Αρκίτσα Λοκρίδος και Καρπενήσι), στη Λέσβο με ναό στην ιστορική Ιερά Μονή Λειμώνος,ενώ ναΰδριο του αγίου κοσμεί και τον προαύλιο χώρο του Ιερού Ναού Αγίου Γρηγορίου Θεολόγου στη συνοικία Γαρδικάκι των Τρικάλων.

Ο ετήσιος εορτασμός της μνήμης του αγίου ενδόξου μάρτυρος Αριστείδου του φιλοσόφου και απολογητού, του εν Αθήναις αθλήσαντος κατά τον 2ο μ.Χ. αιώνα, μας δίνει το έναυσμα να αφυπνιστούμε πνευματικά και να επαναπροσδιορίσουμε τη σχέση μας με τον Χριστό και την Εκκλησία Του. Γι’ αυτό και καλούμαστε να παραδειγματιστούμε από το ακμαίο φρόνημα και τη σθεναρή ομολογία πίστεως του διαπρεπούς Αθηναίου φιλοσόφου και μάρτυρος του ονόματος του Κυρίου μας, ώστε να μείνουμε προσηλωμένοι στην ακραιφνή χριστιανική πίστη και διδασκαλία, εφαρμόζοντάς την πιστά στην επίγεια πορεία μας. Άλλωστε αυτό έπραξαν και οι πρώτοι ενάρετοι χριστιανοί της πόλεως των Αθηνών, τους οποίους με τόσο σθένος υπερασπίσθηκε ο δι’ αγχόνης τελειωθείς άγιος Αριστείδης.

Βιβλιογραφία

· Θεοδωροπούλου Αριστείδου Γ., Ο Άγιος Αριστείδης, Εκδόσεις Νεκτάριος Παναγόπουλος, Α΄ Έκδοση, Αθήνα 2008.